

การ

สื่อสารทางการเมืองของพลเมืองไทยในยุคดิจิทัล

พระปัญญา สุกิตโต (สิงาม)^{1*} พระมหาธนธิป สีสสุโท (บุญมา)²
พระวีระพงษ์ ถาวรธมโม (ร่มเย็น)³ พระมหาปณวัศ ปุณฺณโชตโก (บุญโชติหิรัญ)⁴

รับบทความ: 9 มีนาคม 2569 แก้ไขบทความ: 18 เมษายน 2569 ตอรับบทความ: 22 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของพลเมืองไทยในยุคดิจิทัล เนื่องจากมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารจากการรับสารทางเดียวไปสู่การแลกเปลี่ยนข้อมูลสองทาง เปิดโอกาสให้พลเมืองเป็นทั้งผู้รับและผู้ผลิตเนื้อหาทางการเมือง บทบาทดังกล่าวก่อให้เกิดการตรวจสอบอำนาจรัฐ การรณรงค์เชิงสังคม และการสร้างพื้นที่สาธารณะใหม่ที่ช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมของเยาวชนและประชาชนในวงกว้าง อย่างไรก็ตาม การสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัลยังเผชิญปัญหาการเผยแพร่ข้อมูลเท็จ วาทกรรมสร้างความเกลียดชัง และการบิดเบือนข้อมูล ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม บทความนี้จึงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการพัฒนาความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้การสื่อสารทางการเมืองของพลเมืองไทยในยุคดิจิทัลสามารถเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและพัฒนาระบอบประชาธิปไตยได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการเมือง พลเมืองไทย สื่อสังคมออนไลน์ ยุคดิจิทัล

¹⁻⁴ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ระยอง

* อีเมล: Panya9575@gmail.com

Political communication of thai citizens in the digital age

Phra Panya Suchitto (Si ngam) ^{1*}

Phramaha Tanatip Silasuddho (Boonma)²

Phra Weerapong Tawaratummo (Romyen)³

Phramaha Panawhazz Punyachotako (Boonchotehirun)⁴

Abstract

This academic article aims to study the political communication of Thai citizens in the digital age, as it is crucial for strengthening democracy and public political participation. Digital technology and social media have transformed communication from one-way reception to two-way information exchange, enabling citizens to be both recipients and producers of political content. This role fosters scrutiny of state power, social campaigning, and the creation of new public spaces that stimulate youth and broader public participation. However, political communication in the digital age faces challenges such as the spread of misinformation, hate speech, and distortion of information, which can lead to social conflict. This article therefore highlights the necessity of developing digital media literacy and the constructive use of technology to ensure that the political communication of Thai citizens in the digital age can sustainably enhance participation and develop democracy.

Keywords: Political Communication, Thai Citizens, Social Media, Digital Age

¹⁻⁴ Mahachulalongkornrajavidyalaya University Rayong Buddhist College

* Email: Panya9575@gmail.com

บทนำ

การสื่อสารทางการเมืองเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนระบอบประชาธิปไตย โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงรัฐบาลกับประชาชน และเป็นช่องทางให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง (McNair, 2017) ในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) พัฒนาไปอย่างรวดเร็วและอินเทอร์เน็ตแพร่หลาย การสื่อสารทางการเมืองได้ก้าวเข้าสู่มิติใหม่ที่เรียกว่า “การเมืองดิจิทัล” (Chadwick, 2017) ซึ่งนำมาซึ่งทั้งโอกาสและความท้าทายต่อการธำรงไว้ซึ่งประชาธิปไตยและความเป็นเอกภาพของสังคม การทำความเข้าใจพลวัตของการสื่อสารทางการเมืองในบริบทดิจิทัลจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและสังคมที่เข้มแข็ง

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารมาอย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 20 ของประเทศ โดยได้บัญญัติหลักประกันที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารมวลชนไว้อย่างชัดเจน อาทิ สิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสาธารณะ (มาตรา 59) การคุ้มครองเสรีภาพของวิชาชีพสื่อมวลชน (มาตรา 35) และเสรีภาพของเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการสื่อสารมวลชน (มาตรา 48) (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) บทบัญญัติเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของสื่อมวลชนในฐานะแหล่งข้อมูลและองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงรัฐกับประชาชน โดยเฉพาะในมิติทางการเมือง สื่อดั้งเดิมทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูล วิเคราะห์นโยบาย และตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายการเมือง (McNair, 2017) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างการมีส่วนร่วมและการกำหนดทิศทางการคิดเห็นของสาธารณะ การก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 พร้อมกับการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) และการแพร่หลายของอินเทอร์เน็ต ได้เร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในภูมิทัศน์ของการสื่อสารทางการเมือง การสื่อสารแบบทางเดียวในอดีตได้ถูกแทนที่ด้วยการสื่อสารแบบโต้ตอบ (Interactive Communication) ผ่านแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์หลากหลายรูปแบบ เช่น Facebook, X (Twitter) และ TikTok (ธนวัฒน์ สุภารัตน์, 2563) แพลตฟอร์มเหล่านี้เปิดโอกาสให้นักการเมือง พรรคการเมือง และประชาชนสามารถสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์กันได้โดยตรง ซึ่งเป็นการขยายเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในวงกว้าง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้มิได้นำมาซึ่งผลดีเพียงอย่างเดียว แต่ังก่อให้เกิดความท้าทายที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ได้แก่ การแพร่กระจายของข่าวปลอม (Fake News) ที่บิดเบือนข้อเท็จจริง การสร้างวาทกรรมแห่งความเกลียดชัง (Hate Speech) ที่สร้างความแตกแยกในสังคม ตลอดจนปรากฏการณ์ห้องสะท้อนเสียง (Echo Chamber) ที่จำกัดมุมมองของผู้รับสารและตอกย้ำอคติที่มีอยู่เดิม (Pariser, 2011) ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ความขัดแย้งทางการเมืองทวีความรุนแรงขึ้น และอาจบ่อนทำลายความไว้วางใจทางการเมืองและความเป็นเอกภาพของสังคมไทยได้ นอกจากนี้ ปัญหาอคติในการนำเสนอข่าวและการขาดความเป็นกลางของสื่อบางประเภทในยุคสื่อดั้งเดิม ก็ยังคงเป็นประเด็นที่ส่งผลต่อการรับรู้และทัศนคติทางการเมืองของประชาชนในยุคดิจิทัลเช่นกัน

(วรพจน์ พันธุ์พงศ์, 2564) สถานการณ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนา “ความรู้เท่าทันสื่อ” (Media Literacy) และการสร้างระบบสื่อสารทางการเมืองที่โปร่งใส เที่ยงธรรม และสร้างสรรค์

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาค้นคว้าจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตของการสื่อสารทางการเมืองของพลเมืองไทยในยุคดิจิทัล โดยมุ่งทำความเข้าใจทั้งโอกาสในการเสริมสร้างประชาธิปไตย และความท้าทายที่จำเป็นต้องรับมือ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางในการสร้างความไว้วางใจทางการเมืองและความเป็นเอกภาพของสังคมไทยในระยะยาว

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการหรือเครื่องมือที่ช่วยสนับสนุนระบบการเมืองในการทำหน้าที่ต่าง ๆ เช่น การเรียกร้องผลประโยชน์ การรวบรวมผลประโยชน์ การกำหนดนโยบายสาธารณะ และการนำแนวทางนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (G.A. Almond and Powell G. Bingham Jr, 1980) นอกจากนี้ การสื่อสารทางการเมืองยังครอบคลุมถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการจัดสรรสาธารณประโยชน์ การกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรรัฐ เช่น ฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ รวมถึงการกำหนดกฎระเบียบและมาตรการในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการให้รางวัลหรือการลงโทษ (R.E. Denton and G.C. Woodward, 1990) การสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) เป็นปรากฏการณ์ที่ดำรงอยู่คู่กับการเมืองมาตั้งแต่อดีตกาล โดยย้อนหลังไปถึงยุคกรีกโบราณ ซึ่งมองว่าการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการปกครอง

อริสโตเติล (Aristotle, 1954) ให้คำนิยามว่า “การสื่อสารคือการแสวงหาวิธีการจูงใจทุกรูปแบบ” แสดงให้เห็นว่าการสื่อสารทางการเมืองมิใช่เพียงการแลกเปลี่ยนข้อมูล แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจและความชอบธรรมทางการเมือง การสื่อสารทางการเมืองในฐานะศาสตร์ที่มีการศึกษาอย่างจริงจังเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 งานศึกษาที่สำคัญเริ่มจากการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในปี 1940 โดย Lazarsfeld, Berelson และ Gaudet พบว่าข่าวสารจากสื่อมวลชนไม่ได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียง แต่การพูดคุยกับบุคคลใกล้ชิด โดยเฉพาะผู้ที่เปิดรับสื่อมากกว่า เป็นตัวแปรสำคัญต่อพฤติกรรมการเลือกตั้ง (Lazarsfeld Paul F., Bernard Berelson and Hazel Gaudet, 1948) ต่อมาในทศวรรษ 1950 เมื่อสื่อโทรทัศน์แพร่หลาย นักการเมืองเริ่มตระหนักถึงพลังของสื่อภาพและเสียงที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสาร ตัวอย่างชัดเจนคือ การเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯ ปี 1956 และ 1960 โดย ดไวต์ ดี. ไอเซนฮาวร์ และ จอห์น เอฟ. เคนเนดี ตามลำดับ โดยเฉพาะการโต้เถียงระหว่างเคนเนดี กับ ริชาร์ด นิกสัน ในปี 1960 ทำให้ผู้ชมรับรู้บุคลิกภาพและความสามารถในการสื่อสารของผู้สมัคร ส่งผลต่อชัยชนะของเคนเนดี (Jamieson and Kathleen Hall, 1996) การศึกษาในด้านนี้ต่อยอดไปสู่การทำความเข้าใจองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร เนื้อหาข้อมูล และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น โดยทั้งหมดสัมพันธ์กับพลวัตทางการเมือง

อย่างใกล้ชิด (McNair, Brian, 2017) บทบาทของสื่อมวลชนยังสำคัญในการถ่ายทอดข่าวสารทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่อใหม่ (New Media) เช่น สื่อดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต (Chadwick Andrew, 2017) ในอดีต ข่าวการเมืองมักไม่น่าสนใจสำหรับประชาชน จึงมีการปรับรูปแบบให้เข้าถึงง่ายขึ้น เช่น การผสมผสานความบันเทิง การเล่าเรื่อง และการถ่ายทอดสด เพื่อตอบสนองวัฒนธรรมประชานิยม (Popular Culture) การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ข่าวสารการเมืองเข้าถึงสาธารณะมากขึ้น (Corner John and Dick Pels, 2003) ปัจจุบันการสื่อสารทางการเมืองเข้าสู่ยุคดิจิทัล อินเทอร์เน็ตแพร่กระจายสู่ทุกครัวเรือน ทำให้ประชาชนสามารถรับข่าวสารจากนักการเมืองหรือพรรคการเมืองโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านสื่อกระแสหลัก แม้ช่วยเพิ่มความสะดวกและรวดเร็ว แต่ก็มาพร้อมความเสี่ยงจากข่าวปลอม (Fake News) และการบิดเบือนข้อมูลที่แพร่กระจายรวดเร็ว (Pariser, Eli, 2011) นักการเมืองจึงจำเป็นต้องมี “ทีมสื่อสารทางการเมือง” มีอาชีพ เพื่อจัดการข้อมูลข่าวสารที่ส่งไปยังผู้มีสิทธิเลือกตั้ง นักทฤษฎี (Manuel Pares I Maicas, 1992) ให้ความหมายการสื่อสารทางการเมืองเพิ่มเติมว่า

1. การสื่อสารทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับระบบสังคม เช่น รัฐบาล พรรคการเมือง กลุ่มกดดันทางการเมือง และการเคลื่อนไหวของประชาชน
2. เป็นกระบวนการโน้มน้าวใจ เพื่อบรรลุอำนาจ อุดมการณ์ ผลประโยชน์ การสร้างความขัดแย้ง หรือการจัดประชามติ
3. ปรากฏในรูปแบบข่าว เหตุการณ์เสมือนจริง โฆษณาชวนเชื่อ หรือการเบี่ยงเบนข้อเท็จจริง
4. เกี่ยวข้องกับการตลาดทางการเมือง โดยเฉพาะในกระบวนการเลือกตั้งและการหยั่งเสียง

การสื่อสารทางการเมือง คือการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น และประสบการณ์ทางการเมืองระหว่างบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกสังคมการเมือง ทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตในสังคมการเมืองได้ ทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างโครงข่ายผลประโยชน์ การประสานผลประโยชน์ การกำหนดและปรับใช้กฎกติกา (Agree W.K., Ault P.H. & Emery E, 1976; Coleman, J. S., 1960)

สรุปว่า การสื่อสารทางการเมืองได้พัฒนาจากเครื่องมือในการจูงใจในสมัยกรีกโบราณ สู่กระบวนการเชิงกลยุทธ์ที่ซับซ้อนในยุคดิจิทัล โดยสื่อมวลชนและสื่อใหม่กลายเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายต่อประชาธิปไตยสมัยใหม่ ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองคือความพยายามในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งและผู้รับสารในประเด็นทางการเมือง ผลประโยชน์ หรือข้อเรียกร้องต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ความสำคัญของการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารเปรียบเสมือนเส้นใยประสาทของมนุษย์ ในขณะที่การสื่อสารทางการเมืองเปรียบดังเส้นใยสมองของรัฐบาล เส้นใยสมองนี้เป็นส่วนหนึ่งของเส้นใยประสาทที่ทำให้ระบบการเมืองเชื่อมโยงและทำงานร่วมกับสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ การเมืองและการสื่อสารเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ไม่มีรัฐบาลใดสามารถดำเนินกิจการใด ๆ ได้หากปราศจากการสื่อสาร เนื่องจากการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสร้างเสียง

สนับสนุนจากประชาชน กระบวนการสื่อสารทางการเมืองจึงมีความสำคัญต่อการสร้างความเห็นพ้องต้องกัน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มสังคมที่แตกต่างกัน และการกำหนดค่านิยมและเป้าหมายร่วมกันในสังคม อีกทั้งยังทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสารและข้อมูลกลับไปกลับมาระหว่างองค์กรทางการเมือง (Karl W. Deutsch, 1966) โครงข่ายการสื่อสารเชื่อมโยงสังคมมนุษย์ เปรียบเสมือนโครงกระดูกของสังคม เนื้อหาสาระ (content) ของการสื่อสารคือใจความสำคัญ (substance) ของปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ (intercourse) การไหลเวียนของสารสื่อสารจะกำหนดทิศทางและความเร็วในการพัฒนาของสังคม การสื่อสารแผ่ขยายไปทั่วสังคมและปรากฏในทุกด้านของวิถีชีวิต ทำให้สามารถวิเคราะห์กระบวนการทางสังคมได้จากโครงสร้าง เนื้อหาสาระ และรูปแบบการไหลเวียนของการสื่อสาร (Lucian W. Pye, 1972) และยังได้เน้นถึงบทบาทสำคัญของการสื่อสารในการพัฒนาทางการเมือง โดยชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารเป็นปัจจัยหลักที่กำหนดความเข้มแข็งและพลวัตของระบบการเมืองในสังคมโดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการทางการเมืองที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง และมีความสำคัญต่อระบบการเมือง เป็นกิจกรรมที่แพร่หลายทั่วไป ทั้งการสร้างโครงข่ายผลประโยชน์ การประสานผลประโยชน์การสร้างกฎ การประยุกต์ใช้กฎและการปรับเปลี่ยนกฎ ล้วนดำเนินไปโดยอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือด้วยกันทั้งสิ้น

การเมืองไทยกับกระบวนการสื่อสารในอดีตและปัจจุบัน

การสื่อสารทางการเมืองในสังคมไทยได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของอำนาจทางการเมือง พัฒนาการทางเทคโนโลยี และการปรับตัวของภาคประชาชนในการแสวงหาและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

ในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองอย่าง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 กระบวนการสื่อสารทางการเมืองในสังคมไทยพึ่งพาสื่อมวลชนกระแสหลักเป็นสำคัญ สื่อเหล่านี้ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นช่องทางหลักในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและแนวคิดทางการเมือง นอกจากนี้ บุคคลสำคัญในสังคมยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการส่งสารทางการเมืองไปยังสาธารณะ การควบคุมสื่อจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วงชิงอำนาจทางการเมือง โดยฝ่ายใดที่สามารถเข้าครอบครองสถานีวิทยุหรือกรมประชาสัมพันธ์ได้ มักถูกมองว่าเป็นผู้กุมความได้เปรียบและเป็นผู้ชนะทางการเมือง ในช่วงเวลานั้น ประชาชนส่วนใหญ่เฝ้ารอฟังประกาศของคณะปฏิวัติผ่านสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี (จตุร หยุทอง, 2560) หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 หรือที่รู้จักกันในชื่อ “พฤษภาทมิฬ” รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของคนไทยได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ประชาชนเริ่มหันมาใช้เทคโนโลยีการสื่อสารส่วนบุคคล เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่และโทรสาร เป็นสื่อหลักในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร แทนที่พึ่งพาสื่อมวลชนของรัฐ ซึ่งได้สูญเสียความน่าเชื่อถือลงอย่างมาก โดยเฉพาะสถานีวิทยุและโทรทัศน์ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองในช่วงเวลานี้ ส่วนใหญ่ประชาชนได้รับจากเวทีปราศรัยของแกนนำ ทั้งใน

กรุงเทพมหานครและหัวเมืองใหญ่ การสื่อสารในลักษณะนี้มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นการเคลื่อนไหวของมวลชนเพื่อต่อต้านรัฐบาล และนำไปสู่การชุมนุมครั้งใหญ่ในหลายเหตุการณ์ เช่น การเคลื่อนไหว “ชัตดาวน์กรุงเทพฯ” ซึ่งในที่สุดได้เปิดทางให้อำนาจนอกระบบเข้ามาแทรกแซงการเมือง และจัดการรัฐบาลที่มาจากกรเลือกตั้ง พร้อมทั้งเริ่มต้นกระบวนการปฏิรูปประเทศก่อนการเลือกตั้งครั้งใหม่ (คุณากร วรวรรณชนะชัย, 2561)

ในยุคปัจจุบัน กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของไทยได้ก้าวเข้าสู่มิติใหม่ด้วยการมาถึงของเทคโนโลยีดิจิทัลและแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย สื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, X (เดิมคือ Twitter), Line, TikTok และแพลตฟอร์มอื่น ๆ ได้กลายเป็นช่องทางหลักในการเผยแพร่และรับข้อมูลข่าวสารทางการเมืองทั้งจากนักการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มเคลื่อนไหว และประชาชนทั่วไป (คันธิดา ฉายาวงศ์, 2564 และ ภัทรศาคำพิทักษ์, 2563) การสื่อสารในยุคนี้มีความรวดเร็ว เข้าถึงง่าย และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากขึ้นผ่านการแสดงความคิดเห็น การแชร์ข้อมูล และการสร้างเครือข่ายทางสังคม บทบาทของโซเชียลมีเดียได้ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ “พลเมืองนักข่าว” (Citizen Journalism) ที่ประชาชนสามารถรายงานข่าวสารและเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ทำให้ข้อมูลข่าวสารไม่ถูกจำกัดอยู่เพียงสื่อกระแสหลักอีกต่อไป (สโรรา ไกรสิน, 2559 และ ทอแสง รัตมีเถะแก้ว, 2553)

นอกจากนี้ นักการเมืองและพรรคการเมืองยังใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือในการสื่อสารโดยตรงกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สร้างภาพลักษณ์ และระดมการสนับสนุน อย่างไรก็ตาม การสื่อสารในยุคดิจิทัลก็มาพร้อมกับความท้าทายหลายประการ เช่น ปัญหาข่าวปลอม (Fake News) ข้อมูลบิดเบือน (Disinformation) การสร้างห้องเสียงสะท้อน (Echo Chambers) ที่จำกัดการรับรู้ข้อมูลที่หลากหลาย และการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งทางความคิดที่รุนแรงขึ้น (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2564 และ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.), 2563) รวมถึงประเด็นเรื่องการเซ็นเซอร์และการควบคุมข้อมูลบนแพลตฟอร์มออนไลน์ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการสื่อสารทางการเมืองของไทยได้พัฒนาจากยุคที่รัฐควบคุมสื่ออย่างเบ็ดเสร็จ มาสู่ยุคที่ประชาชนมีบทบาทมากขึ้นในการกำหนดทิศทางของข้อมูลข่าวสาร และกำลังเผชิญกับความซับซ้อนของภูมิทัศน์สื่อดิจิทัลที่ทั้งเปิดโอกาสและสร้างความท้าทายใหม่ ๆ ให้กับการเมืองไทย

กระบวนการสื่อสารทางการเมืองประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (วรัญญู ประเสริฐ และ วรณภา ศิริสังขะ, 2560)

1. ผู้ส่งสาร - ในสังคมไทยส่วนใหญ่คือกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองและผู้ใช้อำนาจรัฐ
2. สารหรือข้อมูลข่าวสาร - สิ่งที่ต้องการสื่อไปยังประชาชน
3. ช่องทาง - สื่อหรือทางผ่านของข้อมูลข่าวสาร
4. ผู้รับสาร - ประชาชนหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคม

แม้ประเทศไทยจะเปลี่ยนระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นประชาธิปไตยมาเกือบหนึ่งศตวรรษ แต่ วัฒนธรรมทางการเมือง ยังคงมีลักษณะคับแคบและเป็นแบบ “ไพร่ฟ้า” คือเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจและบางตระกูลที่สืบทอดตำแหน่งทางการเมือง (ภัสวลี นิติเกษตรสุนทร, 2560) ให้ความเห็นว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเช่นนี้ทำให้สารที่ส่งออกไปเพียงให้ประชาชนรับรู้และปฏิบัติตามความต้องการของผู้มีอำนาจ โดยอาศัยวาทกรรม เช่น “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” ในส่วนผู้รับสาร พบว่า ผู้มีการศึกษาระดับสูงมักสนใจการเมืองน้อยกว่าผู้มีการศึกษาระดับต่ำ เช่นเดียวกับประชากรที่มีฐานะเศรษฐกิจและสังคมไม่มั่นคงมักให้ความสนใจกับการเมืองสูงกว่า ประชาชนกลุ่มยากจนและด้อยโอกาสทำหน้าที่เป็นฐานคะแนนเสียงเลือกตั้งนักการเมืองเสียงข้างมาก ขณะที่ชนชั้นกลางในเมืองมักเข้ามามีบทบาทในการถอดถอนหรือล้มรัฐบาลที่ขาดความชอบธรรม เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการทุจริต ซื่อสัตย์ขายเสียง หรือการกระทำทุจริตในรูปแบบอื่น ๆ

สรุปว่า การสื่อสารทางการเมืองของคนไทยในอดีตสะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้มีอำนาจและประชาชน อีกทั้งชี้ให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนเครื่องมือสื่อสารจากสื่อมวลชนของรัฐไปสู่เทคโนโลยีสื่อสารใหม่ เช่น โทรศัพท์มือถือและสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน

การเมืองดิจิทัลในบริบทการสื่อสารการเมืองของประเทศไทย

พื้นที่ไซเบอร์กับการสื่อสารทางการเมืองไทยร่วมสมัย

พื้นที่ไซเบอร์ยังคงเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและอ่อนไหวต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไทยให้ปรับโครงสร้างการผลิตไปสู่เศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล ภายใต้นโยบาย “ไทยแลนด์ 4.0” การขยายตัวของประชากรผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในสังคมออนไลน์ไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่มีความหลากหลายทั้งด้านความต้องการและสภาพแวดล้อม ย่อมท้าทายความสามารถของสังคมไทยในการรองรับความแตกต่างบนแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งอาจส่งผลต่อ “ความเป็นเอกภาพทางความคิด” ของสังคมฐานราก (ชาญชัย เจริญศิริ, 2562) การทำความเข้าใจปรากฏการณ์วิวัฒนาการการเมืองในโลกออนไลน์ ตลอดจนการขยายตัวของสังคมการเมืองดิจิทัล จึงเป็นประเด็นที่สะท้อนภาพแนวโน้มของสังคมออนไลน์ไทย ที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลในระยะยาว (วรัญญู ประเสริฐ และ วรณภา ศิริสังขะ, 2560) รัฐบาลเองก็ให้ความสำคัญต่อสื่อสังคมออนไลน์ในหลายมิติ ทั้งการใช้เป็นช่องทางการสื่อสารและการพัฒนาทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการเฝ้าระวังตรวจสอบ และควบคุมพื้นที่ไซเบอร์ในฐานะ “พื้นที่อำนาจ” ที่อาจก่อให้เกิดภัยคุกคามทางการเมืองและความมั่นคง (Chadwick Andrew, 2017)

สังคมการเมืองออนไลน์ของไทยที่กำลังปรับเปลี่ยนบนแพลตฟอร์มดิจิทัล จึงต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อรับมือกับเงื่อนไขและกระแสที่เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพและกลยุทธ์ ทั้งเพื่อการกล่อมเกลาคิดและการขับเคลื่อนสังคมรอบข้าง ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการเมืองดิจิทัล

สามารถย้อนกลับมากดดันต่อประเด็นทางการเมืองในโลกจริงได้เช่นกัน (Pariser Eli, 2011) โลกออนไลน์จึงกลายเป็นพื้นที่ที่ข้อมูลข่าวสาร กระแสสังคม และการถกเถียงทางการเมืองถูกผลิตและแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง อันเป็นปัจจัยที่หล่อหลอมระบบคุณค่าของสังคมไทยร่วมสมัยให้อยู่บนฐานของ “สังคมเครือข่าย” (Network Society) (Castells Manuel, 2010) ภายใต้โครงสร้างที่เชื่อมโยงผู้คนบนแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์เดียวกัน ความสนใจร่วมกันทำให้เกิดการรวมกลุ่ม การสนทนา และการสร้างพื้นที่สื่อสารสาธารณะ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเมืองและที่อยู่ในรูปของประเด็นสังคมหรือข่าวสารในชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางความคิดที่ปรากฏอย่างชัดเจนในพื้นที่ดิจิทัล ซึ่งไม่ด้อยไปกว่าการศึกษาการเมืองในพื้นที่ทางการเมืองแบบดั้งเดิม (ชาญชัย เจริญศิริ, 2562)

สรุปว่า การเมืองดิจิทัลในบริบทของประเทศไทยไม่เพียงสะท้อนความคิดของผู้คน แต่ยังมีอิทธิพลต่อการเมืองและสังคมในโลกจริง ทั้งด้านการขับเคลื่อนความคิดเห็น การสร้างเครือข่าย และการก่อรูปกระบวนการทางสังคมและการเมืองของไทย

กิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองยุคดิจิทัลของพลเมืองไทย

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองไทย บางยุคถูกจำกัดในการเข้าไปมีส่วนร่วมน้อย และเฉพาะบางเรื่องบางโอกาสเท่านั้น ทั้งนี้ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับผู้ออกแบบรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วมเพียงใด (Phadung C., 2018) แม้อยู่ภายใต้ยุคดิจิทัล กิจกรรมทางการเมืองส่วนใหญ่ก็เป็นเพียงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สื่อดิจิทัลกับวิธีการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเดิม ซึ่งเป็นเพียงการใช้ระบบการสื่อสารออนไลน์เพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารทางการเมืองได้เร็วและกว้างขวางเท่านั้น เช่น การรณรงค์หาเสียง การประชาสัมพันธ์ การสื่อสารทางการเมืองกับประชาชน ฯลฯ ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ (Chadwick Andrew, 2017) ถ้าเราตั้งประเด็นว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างความสนใจและสื่อดิจิทัลอาจเป็นไปได้ในทางบวกหรือทางลบก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าการกระทำนั้นเป็นการลงคะแนนเสียง การกระทำที่กำกับโดยผู้มีอำนาจ หรือการกระทำที่มีการชี้นำเพื่อทดสอบความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อฝ่ายการเมือง (Loader Brian D., & Mercea Dan, 2011) หากเราศึกษาข้อมูลการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2562 และการบริหารประเทศของรัฐบาลภายใต้ระบบรัฐสภาที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้ง พบว่าการใช้สื่อดิจิทัลมีความเกี่ยวข้องในเชิงบวก และมีความสม่ำเสมอในการพูดคุยทางการเมืองสำหรับผู้มีส่วนได้เสียทางการเมือง (Pew Research Center, 2019)

นอกจากนี้ยังพบว่าความสัมพันธ์กับการใช้สื่อที่เป็นเครื่องมือดิจิทัลดูเหมือนจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีการสื่อสารถึงพฤติกรรมของนักการเมืองทั้งในสภาและนอกสภา การบริหารงานของรัฐบาล การบริจาคเงิน และการทำงานให้กับพรรคการเมือง ผู้นำทางการเมือง พรรคการเมือง และผู้นำรัฐบาล (Vaccari Cristian, 2015) การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่อิงผลประโยชน์ทางการเมืองอาจเป็นไปได้ทั้งในทางบวก ทางลบ หรือไม่มีอยู่เลย กลายเป็นทวิภาคีวิจารณ์ในสื่อออนไลน์อยู่ในปัจจุบัน (Pariser Eli, 2011)

การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศนำมาใช้ประโยชน์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองและประชาธิปไตย

หากพิจารณาวัตถุประสงค์ของการใช้อินเทอร์เน็ต และบทบาทของอินเทอร์เน็ตในกิจกรรมการสื่อสารทางการเมืองและประชาธิปไตย อาจจำแนกออกเป็น 3 ด้านหลัก ดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2568)

1. หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function) อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการให้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างต่อเนื่องในปริมาณที่ไม่จำกัด เนื่องจากอินเทอร์เน็ตมีช่องทางในการสื่อสารที่มากกว่า และสามารถส่งผ่านข้อมูลที่ทันสมัยได้ตลอดเวลา ในราคาที่ถูกลงกว่าเมื่อเทียบกับการสื่อสารผ่านช่องทางอื่น อีกทั้งยากต่อการปิดกั้นและแทรกแซงได้เมื่อเทียบกับสื่อแบบเดิม อินเทอร์เน็ตจึงส่งผลให้พลเมืองมีสิทธิโอกาสและความเท่าเทียมในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ที่สำคัญมีการมองว่าอินเทอร์เน็ตเป็นระบบสารสนเทศที่ก้าวหน้า เสรีและเป็นกลาง ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับพลเมืองที่รอบรู้ (well-informed citizen) สำหรับระบอบประชาธิปไตย พลเมืองที่ได้รับการสื่อสารผ่านช่องทางอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต จะช่วยส่งเสริมความเป็นพลเมืองผู้รอบรู้ (informed citizen) ซึ่งเป็นพื้นฐานที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาธิปไตย

ทั้งนี้เพราะประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจำนวนมากที่ช่วยในการตัดสินใจ อันจะส่งผลให้ประชาชนมีเหตุผลในการตัดสินใจในการเลือกตั้งมากขึ้น และทำให้มีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น รวมทั้งยังทำให้พลเมืองมีความสามารถในการปกครองตนเองได้มากขึ้นด้วย ในขณะเดียวกัน อินเทอร์เน็ตยังทำให้บรรดาตัวแสดงทางการเมือง (political actors) กลุ่มที่หลากหลายมีช่องทางในการแพร่กระจายข้อมูลมากขึ้น ทำให้ผู้สมัครแข่งขันชิงตำแหน่งทางการเมืองมีเสรีภาพในการแสดงออกมากขึ้น และทำให้รัฐบาลและการบริหารงานภาครัฐต้องเปิดกว้าง และรับผิดชอบต่อประชาชนมากขึ้น ส่งผลให้การบริหารราชการแผ่นดินมีความโปร่งใส อีกทั้งการที่ประชาชนมีข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาลและผู้แทนมากขึ้น ทำให้รัฐบาลและผู้แทนต้องรับผิดชอบต่อประชาชนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยโต้แย้งว่า แม้อินเทอร์เน็ตจะทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้น แต่ประชาชนจะประสบปัญหาการท่วมท้นของข่าวสารที่มีจำนวนมากเหลือเกิน อีกทั้งจำนวนไม่น้อยเป็นเหมือนข้อมูลที่ไม่มีคุณค่า และระบุว่าข้อมูลที่แพร่กระจายในอินเทอร์เน็ตนั้น ไม่แตกต่างจากสื่ออื่น เพราะเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงเพียงรูปแบบการสื่อสารเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น ยังเกิดปัญหาช่องว่างในการรับรู้ข่าวสารระหว่างผู้ที่เข้าถึงเทคโนโลยีกับผู้ที่ไม่ถึง

2. หน้าที่ในการติดต่อสื่อสาร (Communication function) คุณสมบัติของการสื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ได้แก่ การเสียค่าใช้จ่ายน้อย มีปฏิสัมพันธ์ตอบโต้กันได้อย่างรวดเร็ว เป็นการสื่อสารแนวนอน และเป็นเครือข่ายเชื่อมกันได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้การสื่อสารระหว่างประชาชนกับรัฐบาล หรือระหว่างประชาชนกับผู้แทนมีความโปร่งใส ทั้งรัฐบาลและผู้แทนประชาชนสามารถที่จะรับทราบ

ความคิดเห็นของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกับที่สามารถสื่อสารกลับไปถึงประชาชนได้ทันที นับเป็นวิธีการสื่อสารโต้ตอบกันที่ง่ายและรวดเร็วกว่าการสื่อสารในช่องทางอื่นพลเมืองจะสามารถมีปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่กับรัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และกลุ่มตัวแทนทางการเมืองอื่นระบบการเมืองจะเปิดออกสำหรับพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และแนวคิดใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมการสื่อสารกันทางอินเทอร์เน็ตจะช่วยสนับสนุนการมีส่วนร่วม การปรึกษาหารือและถกเถียงของพลเมือง รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองและยังพบอีกว่าการถกเถียงผ่านทางระบบออนไลน์ (online discussion) ช่วยให้คนแสดงความเห็นอย่างเสรีและจริงใจ และเป็นความเห็นที่มีคุณภาพทำให้มีความเชื่อว่า อินเทอร์เน็ตจะทำให้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะแห่งใหม่ (new public sphere) อีกทั้ง ยังมีการคาดการณ์ว่าจะเกิดระบบประชาธิปไตยทางตรงรูปแบบใหม่ เรียกว่า Libertarian Democracy ซึ่งเป็นประชาธิปไตยในรูปแบบ ใหม่ระหว่างประเทศดิจิทัล (digital nation) กับพลเมืองดิจิทัล (digital citizen) โดยประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจเชิงนโยบายผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ

3. หน้าที่ในการดำเนินกิจกรรม (Action function) อินเทอร์เน็ตได้รับการคาดหมายว่า จะช่วยส่งเสริมกิจกรรมสาธารณะให้ก้าวหน้าขึ้น และสนับสนุนให้พลเมืองเข้าร่วมกิจกรรมประชาธิปไตยที่เป็นทางการมากขึ้น อาทิ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทางอินเทอร์เน็ต (e-voting) การทำประชาพิจารณ์ทางอินเทอร์เน็ต (online public hearing) การลงประชามติทางอินเทอร์เน็ต (online referendums) ทั้งนี้ เพราะอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการสื่อสารที่มีค่าใช้จ่ายต่ำ เมื่อเทียบกับสื่ออื่น นอกจากนี้อินเทอร์เน็ตช่วยลดข้อจำกัดด้านต้นทุน พื้นที่และเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมและการรวมกลุ่มของประชาชนภาคพลเมืองจึงสามารถเข้าถึงเครือข่ายทางสังคมใหม่หรือเข้าร่วมในชุมชนเสมือนจริง (virtual communities) ผ่านทางประชาธิปไตยทางไกล (tele democracy) การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ผ่านอินเทอร์เน็ต ยังช่วยจูงใจให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมในชุมชนจริงมากขึ้นด้วย ช่วยเพิ่มพลังให้กับเครือข่ายทางสังคมและช่วยขยายเครือข่ายทางสังคมให้กว้างออกไปจากขอบเขตชุมชนตามพื้นที่ภูมิศาสตร์ เนื่องจากอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการระดมทรัพยากร การแสวงหาข้อมูล พันธมิตร และการช่วยเหลือในรูปของข้อมูลข่าวสารจากสมาชิกที่มีขอบเขตกว้างขวาง ปัจจุบันบุคคลที่เป็นสมาชิกของหลายเครือข่ายจะใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน อันจะก่อให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

สรุป การสื่อสารทางการเมืองเป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต โดยทำหน้าที่ถ่ายทอดและขยายแนวคิด รวมถึงอุดมการณ์ทางการเมืองจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เพื่อสะท้อนและถ่ายทอดเจตจำนงทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ในยุคดิจิทัล เทคโนโลยีการสื่อสารได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนทุกคนสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อและแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้โดยตรง ผ่านแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์เช่น Clubhouse, Facebook Live, Twitter และ Instagram การสื่อสารทางการเมืองในลักษณะนี้

มักอาศัยกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) เพื่อให้ข้อมูลและแนวคิดทางการเมืองเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้จากการศึกษา

การสื่อสารทางการเมืองของพลเมืองไทยในยุคดิจิทัลเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและทัศนคติทางการเมืองผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งเครื่องมือในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และเป็นกลไกสำคัญในการแสดงออกทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงนี้ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลจากนักการเมืองและพรรคการเมืองได้โดยตรงโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาพาหะหรือสื่อมวลชนตามขนบเดิม ส่งผลให้เกิดพื้นที่สาธารณะในรูปแบบใหม่ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการถกเถียงประเด็นสาธารณะอย่างเสรี ดังนั้นบทบาทของสื่อดิจิทัลในฐานะโครงสร้างพื้นฐานทางการเมืองประกอบด้วยหน้าที่สำคัญหลายประการ ประการแรกคือการเป็นช่องทางหลักในการเข้าถึงข้อมูลเชิงนโยบาย ประการต่อมาคือการสนับสนุนการสื่อสารในลักษณะสองทางระหว่างภาคประชาชนกับผู้แทนหรือรัฐบาล และประการสุดท้ายคือการผลักดันให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองที่หลากหลาย อาทิ การลงคะแนนเสียงผ่านระบบออนไลน์ การเข้าร่วมเวทีรับฟังความคิดเห็น และการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นเอกภาพ

รูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมืองไทยในมิติดิจิทัลแสดงออกผ่านการแสดงความคิดเห็นและการถกเถียงบนสื่อสังคมออนไลน์ การร่วมรณรงค์หรือขับเคลื่อนกิจกรรมทางการเมืองผ่านแพลตฟอร์มที่หลากหลายรวมถึงการสร้างชุมชนเสมือนจริงเพื่อเป็นพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกลุ่มสมาชิก พฤติกรรมเหล่านี้นำไปสู่การเข้าถึงข้อมูลการดำเนินงานของรัฐบาลที่สะดวกขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการประเมินและตรวจสอบความโปร่งใสในการบริหารราชการแผ่นดิน การมีข้อมูลที่รอบด้านและหลากหลายส่งผลให้พลเมืองไทยมีหลักการและเหตุผลในการตัดสินใจทางการเมืองมากขึ้น ทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบประชาธิปไตยผ่านการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งและการตรวจสอบการทำงานของผู้แทนราษฎรอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม แม้การสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัลจะมีคุณูปการต่อการขับเคลื่อนนโยบายและการแสดงความคิดเห็น แต่ยังคงต้องเผชิญกับข้อจำกัดและอุปสรรคที่สำคัญ โดยเฉพาะปัญหาการแพร่กระจายของข้อมูลที่ไม่เป็นความจริงและการบิดเบือนข้อมูลสารสนเทศ ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศของกลุ่มประชากรที่แตกต่างกัน ตลอดจนลักษณะการมีส่วนร่วมที่อาจได้รับอิทธิพลจากการชักนำของผู้มีอำนาจจนส่งผลกระทบในเชิงลบ สถานการณ์ดังกล่าวจึงเป็นความท้าทายที่ทุกภาคส่วนต้องเร่งปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของการเมืองดิจิทัลที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง

สรุปเชิงองค์ความรู้

การสื่อสารทางการเมืองของพลเมืองไทยในยุคดิจิทัลเป็น กระบวนการสำคัญในการสร้างพลเมืองผู้รอบรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผ่านสื่อดิจิทัล โดยมีบทบาทในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตรวจสอบ

อำนาจ และสร้างเครือข่ายทางสังคม แม้จะช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตย แต่ก็มีความเสี่ยงด้านข่าวปลอม การบิดเบือนข้อมูล และช่องว่างในการเข้าถึงเทคโนโลยี

ภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้การสื่อสารทางการเมืองพลเมืองไทยในยุคดิจิทัล

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. **เสริมสร้างความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy)** ภาครัฐควรจัดทำโครงการพัฒนาทักษะการใช้สื่อออนไลน์อย่างมีวิจารณญาณแก่ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนและคนรุ่นใหม่ เพื่อให้สามารถแยกแยะข่าวจริง ข่าวปลอม และข้อมูลที่บิดเบือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. **ส่งเสริมพื้นที่สาธารณะออนไลน์เพื่อการถกเถียงทางการเมือง** รัฐและภาคประชาสังคมควรสนับสนุนการสร้างแพลตฟอร์มหรือเวทียออนไลน์ที่ปลอดภัยและเท่าเทียม ให้ประชาชนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ ลดการสร้างความเป็นปักษ์ และเปิดโอกาสให้เสียงของกลุ่มหลากหลายถูกได้ยิน

3. **กำหนดมาตรการเชิงกฎหมายที่สมดุล** การออกกฎหมายหรือมาตรการกำกับดูแลการสื่อสารทางการเมืองบนสื่อดิจิทัล ควรอยู่บนหลักการคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงออกควบคู่กับการป้องกันการละเมิดสิทธิ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลบิดเบือนหรือข้อความที่ปลุกปั่นความเกลียดชัง

4. สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านสื่อดิจิทัล รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรใช้สื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการเปิดรับฟังความคิดเห็น เช่น การทำประชาพิจารณ์ออนไลน์ การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อสำรวจความเห็นสาธารณะ และการใช้ระบบดิจิทัลในการติดตามและประเมินนโยบาย

5. สร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม ควรมีกลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ บริษัทเทคโนโลยี และองค์กรประชาสังคม ในการตรวจสอบข้อเท็จจริง พัฒนานโยบายความปลอดภัยทางไซเบอร์ และส่งเสริมบรรทัดฐานการสื่อสารที่ยึดหลักจริยธรรม

6. ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ประชาธิปไตย ส่งเสริมให้มีการผลิตสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ และกระบวนการทางประชาธิปไตยในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย เช่น คลิปวิดีโอ อินโฟกราฟิก หรือบทเรียนออนไลน์ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์

บรรณานุกรม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2568). อินเทอร์เน็ตกับการพัฒนาประชาธิปไตย.

<http://www.kriengsak.com/node/62> [สืบค้นเมื่อ 11 มีนาคม 2569]

คันธิดา ฉายาวงศ์. (2564). แนวโน้มการเมืองไทยกับสื่อสังคมออนไลน์ในศตวรรษที่ 21. *วารสารการจัดการและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร*, 4(1), 97-107.

คุณากร วรวรรณธนะชัย. (2561). *พลวัตการสื่อสารทางการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

———. *การเมืองไทยในยุควิกฤต: การชุมนุมและการปฏิรูป*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561.

จรรยา หยุทอง. *สื่อสารมวลชนและการเมืองไทย: ประวัติศาสตร์และพลวัต*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560.

ชาญชัย เจริญศิริ. *การเมืองดิจิทัลในประเทศไทย: ปรากฏการณ์และผลกระทบ*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2562, หน้า 45-67.

ทอแสง รัชมีถิระแก้ว. (2553). บทบาทขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองผ่านรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง. *วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 23(1), 114-125.

ธนวัฒน์ สุภารัตน์. (2563). การสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในประเทศไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 24(2), 89-112.

- ภัทรธำ คำพิทักษ์. (2563). *สื่อสังคมกับประชาธิปไตย (Social Media and Democracy)*. สถาบันนโยบายศึกษา.
- ภัทรวลี นิติเกษตรสุนทร. *วัฒนธรรมทางการเมืองไทยและผลกระทบต่อประชาธิปไตย*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2560.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (6 เมษายน 2560). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 1-90.
- วรพจน์ พันธุ์พงศ์. (2564). *สื่อมวลชนกับการเมืองไทย*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 45-67.
- วรัญญู ประเสริฐ และ วรณภา ศิริสังขะ. “การสื่อสารทางการเมืองในประเทศไทย: แนวคิดและองค์ประกอบ.” *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 12(2), 2560, 45-67.
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2564). *สื่อสังคมออนไลน์กับการตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในประเทศไทย*. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 51(2), 1-30.
- สโรรา ไกรสิน. (2559). *สื่อสาธารณะกับการสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทย: กรณีศึกษารายการนักข่าวพลเมืองขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR).
- สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.). (2563). *รายงานผลการศึกษาเรื่อง ผลกระทบของข่าวปลอม (Fake News) ต่อสังคมและแนวทางการรับมือ*. กรุงเทพฯ: กสทช.
- Agree W.K., Ault P.H., & Emery, E. (1976). *Introduction to mass communication*. Harper & Row.
- Aristotle. *The Rhetoric*. Translated by W. Rhys Roberts. New York: Modern Library, 1954.
- Castells Manuel. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford: Blackwell, 2010.
- Chadwick A. (2017). *The Hybrid Media System: Politics and Power (2nd ed.)*. Oxford University Press.
- Coleman J. S. (1960). *The Politics of the Developing Area*. Princeton: Princeton University Press.
- Corner John and Dick Pels (eds.). *Media and the Restyling of Politics: Consumerism, Celebrity and Cynicism*. London: SAGE, 2003.

- G.A. Almond and Powell, G. Bingham Jr. (eds.). *Comparative Politics Today: A World View*. Boston: Brown and Company, 1980.
- Jamieson, Kathleen Hall. *Packaging the Presidency: A History and Criticism of Presidential Campaign Advertising*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 1996.
- Karl W. Deustch. (1966). *The Nerves of Government : Models of Political Communication and Control*. New York: The Free Press.
- Lazarsfeld, Paul F., Bernard Berelson, and Hazel Gaudet. *The People's Choice: How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign*. 2nd ed. New York: Columbia University Press, 1948.
- Loader Brian D., & Mercea, Dan. *Social Media and Democracy: Innovations in Participatory Politics*. London: Routledge, 2011.
- Manuel Pares I Maicas. (1992). *Introduction a la communication social*. Barcelona : ESRPPPU.
- McNair B. (2017). *An Introduction to Political Communication (6th ed.)*. Routledge.
- Pariser E. (2011). *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. Penguin Press.
- Pew Research Center. (2019). *Digital Media and Political Engagement in Thailand*. Washington, DC: Pew Research.
- Phadung C. (2018). *The Constitution and the Political Participation of the Thai People*. Bangkok: Kasetsart University Press, pages 22–35.
- Pye Lucian W. (1972). *Introduction in Communication and Political Development*. New Jersey, NJ: Princeton University Press.
- R.E. Denton, G.C. Woodward. *Political Communication in America*. New York : Praeger, 1990.
- Vaccari Cristian. *Digital Politics in Western Democracies: A Comparative Study*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2015.